

Magi og kjærlighet på veien til høyere utdanning

Lisbet Holtedahl

I vesten og i den tredje verden finner man en mengde ulike bilder av formell vestlig utdanning². I dagliglivet forsøker folk å koordinere forskjellige kunnskapsfelt, lokale og globale³. Konstruksjonen av bilder av vestlig utdanning og synet på hvilken betydning en slik utdanning får for den enkelte og for samfunnet er et komplekst emne. I dag samhandler de fleste mennesker med folk som er involvert i det nye formelle kunnskapssystemet, eller de er sjøl direkte involvert i dem. Denne artikkelen gir et eksempel på slik billedkonstruksjon ved å ta for seg utdanningskarrierene til to kamerunesiske kvinner, Fanta og Thérèse. De er begge født i byen Ngaoundéré, de kjemper begge for å få en høyere formell utdanning. For tiden bor de i Tyskland og Belgia, hvor de har store vansker med å takle hverdagen. Likevel tror deres familier hjemme at de lever i stor luksus i den hvite manns land. Det er over to år siden de to kvinnene har vært hjemme på besøk hos sine familier i Kamerun.

For å belyse den kulturelle betingingen av Fantas og Thérèses utdanningskarrierer, skal jeg starte med å gi noen informasjon om Ngaoundéré-samfunnet. Så vil jeg beskrive Fantas og Thérèses utdanningskarrierer for å vise *hvordan* disse unge kvinnene erverver seg høyere utdanning. Dette vil hjelpe oss til å forstå forskjellen mellom de to kvinnekARRIERENE⁴. Vi vil imidlertid finne noen felles trekk: på et visst nivå er deres skjebner ganske like. For både Thérèse og Fanta er det to lokale kunnskapsfelt og således også to felt for fortolkning⁵ som har særlig innflytelse på deres handlinger, søken etter høyere utdanning og til sist deres karrierer: Det første er det feltet som angår kontrollen med egen posisjon i samfunnet. I forsøk på å oversette fra den kamerunske konteksten til den vestlige, så vel som i det meste av antropologisk litteratur⁶, kan mesteparten av denne kunnskapen bli inkludert i den vestlige termen 'magi'. Det andre kunnskapsfeltet er det som omhandler forholdet mann - kvinne inkludert kriteriene for etableringen av et legitimt ekteskapsforhold. I mesteparten av vestlig antropologisk litteratur er det kategorien 'ekteskap' som er brukt for å oversette dette feltet. Men i dag, og det er en av drøftingene i denne artikkelen, kan man like godt foreslå den vestlige termen 'kjærlighet'⁷.

Til slutt vil jeg diskutere karrierene i lys av *kontekstuelle faktorer som influerer på deres livskarrierer som kamerunske kvinner som søker høyere utdanning*.⁸ En undersøkelse av vestlig utdannings innflytelse på de to unge kvinnenes liv, skulle avdekke de bildene av vestlig utdanning som blir konstruert av Thérèse og Fanta og deres familier. Dette vil også representere en interessant tilnærming til studiet av endringene i kamerunske kvinners identiteter i dag. Som vi skal se, innebærer Fantas og Thérèses ervervelse av høyere utdanning konflikter i det lokale tradisjonelle nettverket og etter hvert også frakobling fra

dette nettverket. Dette *inkluderer kvinners nettverk*, som deres identiteter er forankret i. De to unge kvinnene opplever mange dilemmaer i kampen for å konvertere sin søken etter høyere utdanning til en sosial posisjon som tillater dem nye legitime identiteter og muligheten til å skape alternative nettverk.

Ngaoundéré by - nyere utvikling i forholdet mellom sosial lagdeling og overføring av kunnskap. De lokale prinsipper for lagdeling, så vel som ideer om kvinnelighet og mannlighet er i endring i Ngaoundéré. Denne endringen kan ses som en del av den pågående redefineringen av verdier tilknyttet ulike ressurser. Folk har forskjellige typer kunnskaper som kan tilbys på det nye kunnskapsmarkedet⁹. Folks egne erfaringer fra å forsøke å konvertere sin gamle og nye kompetanse på dette markedet vil sikkert ha feedback effekter på deres strategier og karrierer. Det vil også den pågående redefineringen av adgangsregler til dette markedet ha.

Ngaoundéré¹⁰ er idag sentrum i provinsen Adamaoua i den nordlige delen av republikken Kamerun. På slutten av forrige århundre ble den dominerende etniske gruppen i Adamaoua, Mboum folket, og andre jordbruksfolk som Ndiene og Gbayaene¹¹ som var animister, sakte underlagt hegemoniet til de ekspanderende muslimske fulaniomadene¹². Det ble skapt et strengt hierarkisk samfunn hvor kontroll over andre folks tilgang til kunnskap om islam var nødvendig for å holde seg på toppen av samfunnet¹³. Den formelle, nedskrevne religiøse kunnskap var overført i koranens arabiske tekster og andre hellige skrifter kontrollert av fulaniene gjennom deres religiøse spesialister. Forøvrig var alle gruppens utdannelsessystemer og andre kulturelle reproduksjoner basert på muntlige overføringer.

Fra starten av vårt århundre har byen Ngaoundéré gjennomgått en progressiv islamisering og kristning farget av forskjellige synkretistiske trekk. Den tyske og franske kolonisering ble fulgt av protestantiske og katolske misjonærs virke. Den sosiale lagdelingsprosess før og etter uavhengigheten har vært sterkt influert av introduksjonen av det formelle vestlige utdannelsessystem¹⁴. Noen av de tidligere underordnede gruppene, Gbayaene og Ndiene, som fikk den laveste posisjonen i fulanihegemoniet, var de første som tilegnet seg denne formen for kunnskap. Deres fattigdom gjorde dem til misjonens målgruppe¹⁵. De mannlige kristne som først tilegnet seg høyere utdanning fikk også raskt tilgang til maktposisjoner i den unge statens byråkrati. I denne omformingsprosessen ble den muslimske elites tidligere makt truet: den religiøse kunnskap, de økonomiske ressurser og den politisk kontroll de besatte gav ikke lenger automatisk tilgang til innflytelsesrike posisjoner.¹⁶

Det er viktig å merke seg at mens formell vestlig utdanning for 10 - 15 år siden innebar godt betalte jobber, er situasjonen idag at flere og flere unge mennesker med vestlig utdanning *ikke får jobber*¹⁷. Svært få kristne kvinner fra Ngaoundéré har ervervet seg formell utdanning ut over grunnskole. Antallet muslimske kvinner med høyere utdanning kan fortsatt telles på en hånd.

I den muslimske så vel som i den kristne kontekst gjør folk utstrakt bruk av kunnskaper som både antropologer og andre folk i vesten vanligvis benevner med termen 'magi', f.eks. kunnskaper om det 'overnaturlige'¹⁸. Som vi skal se utgjør 'magi' et kunnskapsfelt som artikulterer sterkt med det bildet av vestlig kunnskap som er i utvikling. 'Saafi', 'bindi', 'lekki', 'siiri', 'deeraaku', 'kaaramaaku'¹⁹ er ord på fulani for flere av disse teknikkene og

kompetanseformene. De blir brukt av folk i deres fortolkning og forvaltning av hendelser og relasjoner. Andre folks suksess, ulykker, sjalusi etc. blir derfor ofte fortolket som tegn på bruk av 'magi'. Thérèses og Fantas beretninger må forstås på bakgrunn av dette.

Når en person f.eks. fortolker noe som forårsaket av '*saafi*', identifiserer han enten selv personen bak det onde - eller så får han hjelp fra forskjellige spesialister og '*mallum'en*'²⁰. Hvis folk ikke klarer å realisere sine forpliktelser slik de ønsker det hender det ofte at de oppsøker '*mallum'en*' for å få hjelp. Personene som har disse forskjellige typene av magisk kunnskap nyter også godt av spesielle sosiale rettigheter og plikter: de er fryktet og respektert. 'Magi' er altså det kunnskapsfeltet som angår ens sosiale posisjon og velfinnende. Et annet kunnskapsfelt av stor viktighet for den pågående konstruksjon av bilder av vestlig utdanning er det som angår forholdet mellom mann og kvinne og giftemål og som *folk i vesten i dag* ville fristes til å kalle 'kjærlighetsfeltet'²¹. Inntil nylig har betydningen av den lokale termen '*yiide*', 'kjærlighet', blitt brukt om platonisk tilbedelse mellom en mann og en kvinne²². Men '*yiide*' angikk ikke i det hele tatt de lokale ideene om ekteskap. Giftemål ble sett på som et middel for reproduksjon av sosial posisjon.

Betydningen av begrepet '*yiide*' forandrer seg likevel raskt. '*Yiide*' blir oftere og oftere plassert på dagsorden av unge mennesker som *en kvalitet man bør se etter når man snakker om giftemål*. I dag er sanger som synges om mangelen på '*yiide*' som basis for partnerskapet populære. Innholdet i og betydningen av ekteskapet forandrer seg også. Skjulte, temporære og uformelle forhold mellom menn og kvinner, «*deuxième bureau*»²³, blir stadig hyppigere. Det er en viktig økning i kvinnestyrt hushold. Men fortsatt, for flesteparten av de etniske gruppene i Adamaoua, må giftemål²⁴ baseres på foreldrenes avgjørelse og angår reproduksjonen av den sosiale posisjon²⁵. Ekteskap er knyttet til foreldrenes valg, kjærlighet blir sett på som et individuelt anliggende. Som vi skal se, det er mens man forhandler om legitimiteten til høyere utdanning, at foreldre og barn refererer til disse forskjellige oppfattelser av kriteriene for etableringen av et ekteskap.

'Magi' og 'kjærlighet' er to forskjellige felt i den lokale kunnskapen som folk bruker i den pågående fortolkningen av aktuelle lokale hendelser og sosiale forhold. Og de transformeres kontinuerlig av folk når de møter nye muligheter som f.eks. vestlig utdanning. Utfordringen er å koordinere disse lokale og globale kunnskapsfeltene. Formell utdanning transformerer folks forestillinger men ikke nødvendigvis slik man umiddelbart tror.

Det islamske miljøet: Fanta

Fanta er født i en tradisjonell muslimsk fulani²⁶ familie²⁷. Hennes far, som har fire koner og 20 barn, er den lokale imamen og har en svært sterk posisjon innenfor det tradisjonelle muslimske samfunnet i Ngaoundéré²⁸.

Fanta ble sendt til koranskolen da hun var fire år. Hun likte seg svært godt på skolen; og da hun var 8 hadde hun allerede gjort seg ferdig med første trinn på skolen, '*yottini*'. Da hun var ferdig med koranskolen hadde flere av hennes brødre startet på den lokale offentlige skolen²⁹. Hun ønsket også å begynne på denne skolen. Men hennes far gikk ikke med på dette siden muslimske jenter ikke hadde lov til det. En dag da Fantas far kom tilbake fra Mekka hadde han endret oppfatning. Han hadde sett at muslimer i Saudi Arabia godtok at deres jenter gikk på offentlige skoler. Fanta fikk også begynne på skole.

Alt gikk nå bra inntil hun ble 14 år, som regnes for å være passelig giftealder for jenter.

En dag fortalte Fanta's far hennes mor at Fanta skulle gifte seg med en rik mann fra en annen by. Fra da av endret alt seg i Fantas liv; i livet til hennes mor og i livet til hennes søstre og brødre³⁰. Hun ønsket ikke å gifte seg med denne mannen. Han hadde allerede to koner og Fanta ville ikke akseptere polygami; ikke likte hun ham heller. Faren hennes insisterte på at moren hennes skulle overbevise Fanta; det er en mors ansvar. Den fremtidige ektemann så ikke ut til å bry seg om det faktum at Fanta ikke ønsket å gifte seg med ham.

Fanta og hennes mor begynte å gjøre alt de kunne for å motarbeide ekteskapet. De konsulterte en mallum jevnlig for å få den fremtidige ektemann til å slå ekteskapsplanene fra seg. Dette så imidlertid ikke ut til å gi de ønskede resultater. Han fortsatte planleggingen sammen med hennes far. Så fikk de en annen mallum til å arbeide direkte mot hennes far for at han skulle endre sin oppfatning. Men det gjorde han ikke. I stedet døde mallumens 8 år gamle sønn, en hendelse som ble fortolket som en konsekvens av at farens magi var sterkere enn mallumens.

Moren ble tvunget av faren til å forberede giftemålet. All maten ble forberedt, gavene ble samlet inn, etc. Da beileren ankom med sin familie dro imidlertid Fanta avsted for å gjemme seg. De ventet på at hun skulle komme tilbake, hvilket hun ikke gjorde. Mannen måtte dra hjem igjen med sin familie.

Hendelsen var en stor vanære for Fantas far. Men siden Fanta kjente koranen visste hun også at han ikke kunne tvinge henne til å gifte seg mot hennes vilje - og at hvis han gjorde det, ville han selv bli straffet. Etter dette gikk det mange år før hun kunne snakke med sin far igjen, og senere ekteskapskandidater som hun presenterte for ham ble fortalt at de ikke var akseptable.

Fantas mor led mye siden hun ble sett på som ansvarlig for sin ektemanns tap av ære. Han fortalte henne at hun ikke hadde gitt Fanta den rette oppdragelsen. Hun levde i konstant frykt for at han skulle skille seg fra henne og tvinge henne til å forlate barna.³¹ Hennes egen familie bor langt borte.

En ny fremtid?

Likevel fikk Fanta fullførte gymnaset. Dette ble akseptert av faren. Situasjonen hjemme var svært vanskelig. Fantas mor ble stadig mer nervøs; Hennes medhustruer viste henne mindre og mindre respekt, og samtidig så Fanta's suksess på skolen ut til stadig å gjøre dem mer sjalu. Moren så nå i økende grad Fanta's potensielle fremtidsmuligheter innenfor utdannelsessystemet som den eneste muligheten for å skaffe seg en alternativ legitim posisjon. Hvis dette viste seg mulig kunne moren få skilsmisse og Fanta ville ta seg av henne.

Fantas mor fortalte hele tiden om hvordan hennes medhustruer brukte pengene sine på magi for å motarbeide Fantas suksess på skolen; hvordan de brukte magi for å gjøre henne syk. Fanta mente imidlertid at siden de ikke visste hva formell utdanning var for noe, så kunne deres magi umulig skade henne. Hun prøvde å overbevise sin mor om dette, uten at dette hjalp nevneverdig. Moren var konstant syk. Fanta måtte gjentatte ganger ta henne med til sykehuset, uten at de klarte å gjøre henne frisk. Siden Fanta had-

de avvist ekteskapet, nektet faren å betale sykehusutgiftene.

Situasjonen forverret seg: Morens kveg hadde blitt redusert på grunn av alle sykehusutgiftene, medisinene og mot-magien mot de sjalu med-hustruene. Fanta kunne ikke en gang nevne sine egne problemer til moren uten at hun ble enda sykere. Siden det ikke var noen mulighet for å inngå et legitimt ekteskap var fortsatt utdanning og det å bo i farens hus fullstendig under hans autoritet *eneste* muligheten.

Fanta gjennomlevde en vanskelig periode. Men til slutt fikk hun et stipend for å dra til Belgia og studere matematikk. På den tiden hadde hun et forhold til en mann som var noe eldre enn henne. Han arbeidet som lærer ved en skole. De bestemte seg for å gifte seg før hun skulle dra til Europa, og dette skjedde uten hennes fars tillatelse. Hennes ektemann sa at han ville akseptere at hun fullførte sine studier i utlandet. Men da hun kom tilbake etter det første året ved universitetet i Belgia, insisterte han på at hun skulle bli værende i Kamerun. Hun fortolket hans insistering som et tegn på at han ikke elsket henne. «Hvordan kan en mann si at han elsker en kvinne og likevel ikke akseptere at hun gjør hva hun vil?» sier hun. Fanta hadde nå forstått at hun måtte ha *mer vestlig kunnskap* for å kunne oppnå en sosial posisjon som ikke ville være underordnet menn: for å unngå farens kontroll, for å unngå giftemål med en mann hun ikke elsket - eller som ikke elsket henne.

På den tiden mistet hun sitt stipend. Stipendet var blitt gitt til sønnen til et av regjeringsmedlemmene. Hennes mor mente at dette skyldtes magien som hennes medhustruer hadde brukt.

Fantas mor måtte nå selge noe av kveget som Fanta eide slik at Fanta kunne fortsette sine studier. Bestandig når Fanta kom tilbake på ferie måtte moren selge noen kyr. Fanta kunne ikke snakke med faren. Han ga henne aldri penger og hjalp henne aldri. Fanta og hennes mor er nå svært fattige; de har ikke mer kveg igjen og i Belgia arbeider Fanta som hushjelp for å få endene til å møtes. De siste to årene har Fanta ikke hatt nok penger til å dra hjem til Kamerun på ferie. En ny afrikansk venn som hun har fått vil ikke akseptere et 'monogamt' forhold, en holdning som Fanta mener viser at heller ikke han elsker henne nok. Hverdagen er en konstant kamp. Men hun sier at hennes tro på Allah hjelper henne til ikke å miste motet. Hun kjenner bønnene som hun trenger for å klare seg. I tillegg sender hun penger til moren slik at hun kan fortsette å få hjelp fra en mallum hjemme.

Moren blir stadig mer urolig for hva de fremtidige resultatene av Fantas utenlandsopphold vil bli. Men faren og de andre familiemedlemmene tror fortsatt at hun lever et behagelig, vestlig liv, og at hun vil komme tilbake som ferdigutdannet og tjene masse penger som offentlig ansatt. Fanta sier at hun ikke er så interessert i sine studier, men at hun ser det som sitt eneste valg å fortsette studiene. Hun ser en fremtidig posisjon som offentlig ansatt i Ngaoundéré som det eneste legitime alternativet til å gifte seg med en mann som faren velger ut. På den annen side, som hun sier, vil ingen gifte seg med en høyt utdannet muslimsk kvinne, siden vestlig utdanning og en offentlig posisjon står i motsetning til bildet av den underordnede hustru³².

Bildet av høyere utdanning i Fantas beretning

På bakgrunn av hva jeg har sagt om Ngaoundérés urbane sosiale kontekst og om Fantas

beretning, ser man at 'magi' og 'kjærlighet' er lokale kunnskapsfelt som er svært sentrale i Fanta's perspektiv. Det bildet av formell utdanning som vi kan finne i Fantas beretning er 'formet av' disse perspektivene, eller inkorporert i dem. 'Magi' og 'kjærlighet' influerer sterkt på konstruksjonen av bildet av vestlig utdanning.

Fantas vei til formell utdanning i nittenåttårene blir altså bygget i en nåtidig muslimsk kulturell kontekst. Fantas historie gir oss innsikt i hvordan hun ser sammenhengen mellom familielivet, sosiale forpliktelser, kjønnsroller, kjærlighet og magi. Det er flere grunner til at Fanta tar høyere utdanning: Hun var åpenbart interessert i å gå på skole slik som hennes brødre gjorde. Men siden det er en kulturell barriere mot at muslimske jenter skal ta høyere utdanning (dvs. viktigheten av tidlig giftemål), trenger det faktisk at hun klarer å fortsette sin utdanning en forklaring. Andre forklaringer kan kanskje finnes i de spesielle konfliktene mellom med-hustruene i husholdet. Det er en ganske fiendtlig konkurranse og sjalusi mellom dem³³. Det potensielle magiske utkomme av hennes nye erfaringer ser ut til å true de andre mødrene i husholdet som har døtre som ikke går på skole. Disse reaksjonene forsterker hennes villighet til å fortsette. Gjennom hennes opplevelser i grunnskolen utvikler også Fanta selv *et bilde av hvilke magiske effekter hennes fremtidige eksamener vil ha på hennes sosiale posisjon*. Hun utvikler også et bilde av en fremtid for seg selv som er forskjellig fra morens liv- alltid plaget av sterke gnissninger mellom med-hustruene og misfornøydhets i forholdet til ektemannen. Dette bildet kombinerer autonomi, kjærlighet, lojalitet og monogami i ekteskapet på nye måter. Derfor passer ikke farens valg av ektemann og tidspunkt for giftemål henne i det hele tatt. Hennes opposisjon til farens avgjørelser var også med på å skyve henne inn på veien til høyere utdanning. Normalt kunne bare et giftemål som var bestemt av faren lede til passende voksen status for en kvinne. Imidlertid ble hennes videre utdanning, som når alt kommer til alt ble akseptert av faren, forsøkt brukt som et middel til å utsette ekteskapet og samtidig beholde den nødvendige sosiale respekt.

Når hun oppjonerer mot sin far blir det fortolket av moren og morens medhustruer som at hennes skoleutdanning representerer en ny og sterkere magi. Fantas mor som så seg selv som lidende under polygamiens ubarmhjertighet, understøttet dette bilde av vestlig utdanning som også var en ny mulighet for henne selv: Hvis Fantas utdanning kunne medføre en legitim sosial posisjon uavhengig av giftemål og en ektemanns økonomiske støtte, så ville Fanta være istand til å forsørge sin mor i fremtiden.

Fanta og hennes mor måtte imidlertid lykkes i en meget delikat balansegang mellom ulike strategier for å unngå å bli utstøtt av faren. Til hvilke kostnader? Faren vet hvordan han skal sanksjonere den vanæren som de har påført han. Hans avvisning av andre ekteskapsinngåelser, økonomisk understøttelse etc. ser også ut til å øke nødvendigheten av å fortsette studiene for Fanta. Ganske nylig har han imidlertid akseptert fortsatt skolegang i Europa, noe som opplagt gir sosial legitimitet til en ny sosial status *'ugift, muslimsk, skolejente over 14 år'*.

En viktig differensiering utvikles samtidig i Fantas og hennes mors bilder av formell utdanning: mens moren ser sine medhustruers bruk av magi som en seriøs trussel mot Fantas suksess, oppfatter Fanta sin egen og unike 'nye magi', dvs. høyere utdanning, som så sterk at den ikke kan trues i det hele tatt av den lokale magi. Men både Fanta og hennes mor ser det som nødvendig å fortsette å samarbeide om bruken av den tradisjonelle ,

lokale magi for å sikre en suksessrik fremtid for Fanta - i hvert fall intil hun er ferdig med sine *avsluttende eksamener*. Med disse papirene i hånden, med eller uten en 'kjærlig', monogam ektemann, og med eller uten en lønnet jobb hjemme, med en legitim sosial posisjon vil hun vite hvordan hun skal ta seg av sin mor som dermed vil være istand til å forlate sin ektemann.

Fanta er så innvevd i disse familie- relasjonene og -konfliktene at for henne er formell utdanning inkorporert i hennes forvaltning av andre typer kunnskap som lokal magi - men den er sterkere. Hun sier selv at hun ikke er interessert i den nye matematiske kunnskapen i seg selv. Hun er interessert i dens potensielle *effekt vis-a-vis* hennes slektinger og andre medlemmer av det lokale samfunnet i Ngaoundéré.

Så selv om hun vet at mulighetene for å få jobb for en person med høyere utdanning er betraktelig redusert, så er det *andre tungtveiende grunner* for å fortsette studiene bortsett fra fremtidige inntektsmuligheter.

Det kristne miljøet: Thérèse

Thérèse er født i en landsby nær Ngaoundéré i en protestantisk Gbaya³⁴ familie med tre barn. Hun har en eldre bror som er sykepleier og en yngre søster som ennå går i barne-skolen. I denne landsbyen har de fleste nylig konvertert til kristendommen. Thérèses far, hvis foreldre er muslimer, føler selv at det å konvertere til kristendommen har medført vanskeligheter: på den ene siden var det vanskelig å forlate foreldrenes religion; på den andre siden er han bitter for at han ikke har fått den støtten som han forventet fra de protestantiske misjonærene som han sluttet seg til i ung alder for å bedre sine studiemuligheter. Han har forblitt «vanlig kateket», som han ser det, «misjonærene sier at man ikke trenger å ha høyere utdanning!». Likevel, hans jobb som kateket sikrer ham stabile inntekter. Thérèses far initierte også nye og suksessrike strategier for produksjon av nye, importerte grønnsaksorter for salg. På grunn av dette ble han beskyldt av folk i landsbyen for å bruke magi, for å bedre sin egen posisjon. I Gbaya samfunnet er det mange typer av magi og misjonærene har gjort gjentatte forsøk på å få folk til å slutte med å bruke det, sier Thérèse.

Thérèses mor er enda mer bitter enn hennes far, sier Thérèse. Hun arbeider alltid svært hardt; og må ikke bare gjøre alt husarbeidet, dyrkingen av jorda, passe barna, etc. Hun tar seg også av sine foreldre. Hun har heller aldri fått den nødvendige økonomiske støtte hos sin mann til å fø barna, gi dem klær og betale skolepengene.

Men i Thérèses familie har det likevel aldri blitt stilt spørsmål ved om barna skulle gå på skolen. Thérèses foreldre har begge et svært seriøst forhold til skolegang, men på forskjellig måte. «Min far banket meg hvis jeg ikke fikk gode resultater på skolen; Jeg ble endatil slått hvis han trodde at jeg ikke tok skolearbeidet alvorlig! Men han betalte ikke skolepengene». Thérèses mor forsøkte å oppmuntre Thérèse ved å si at skolegang var den eneste veien til å unngå de lidelsene som hun hadde vært igjennom: f.eks. det å være avhengig av en mann som aldri tok det økonomiske ansvaret som han skulle. Hun ga til og med Thérèse små gaver når hun hadde gjort det bra på skolen. Moren hennes tjente litt penger på å selge kaker.

Om sitt liv på skolen sier Thérèse at hun alltid følte seg svært ensom og på kant med

verden. Hun sier at folk helt fra begynnelsen av var sjalu på grunn av hennes suksess på skolen. I dag forklarer hun sitt harde arbeid på skolen som motivert av en drøm om å bli en god kristen. «Jeg har alltid vært svært interessert i kristendommen og i å lese bibelen; Jeg bestemte meg også tidlig for å studere teologi og ikke gifte meg.»

På grunn av farens arbeid måtte familien reise en god del rundt da Thérèse var barn, og da hun var 10 flyttet familien til Ngaoundéré. Da faren etter et par år ble bedt av misjonen om å dra til Maiganga ca 60 km borte, måtte hun bli igjen på det protestantiske gymnaset og bo på internatet. Hun hadde svært gode karakterer og fikk stipend og støtte fra misjonærene.

På skolen ble Thérèse forelsket i en ung gutt, Michel. Selv om det var forbudt, holdt de sammen og innledet et kjærlighetsforhold. Hun elsket ham svært mye, sier hun, men hun fortsatte å arbeide hardt på skolen hvor hun bare hadde en nær venn: en jente ved navn Marie Claire. De andre elevene holdt seg alltid unna henne. Dette var fordi de fryktet den magien som gav henne suksess på skolen. Dette såret henne mye, forklarer hun.

Mens Thérèse ikke forsøkte å skjule at hun hadde en elsker, skjulte Marie Claire et liknende forhold. Thérèse kom etterhvert i konflikt med misjonen og med sine foreldre: Hennes mor var i første rekke sint, fordi som hun sa, «først gifter du deg med en jobb og så etterpå en mann». «Misjonen», sier hun, «følte at min syndige oppførsel truet deres religiøse bestrebelse».

Etter en tid ble Thérèse gravid. Men hun fortsatte å arbeide hardt på skolen. En dag klarte plutselig ikke Marie Claire skolearbeidet så bra. Hun ble stadig svakere fysisk og begynte å oppføre seg uvennlig mot Thérèse og beskyldte henne for å bruke magi. Thérèse sa at hun ikke praktiserte dette. Men en dag var det endatil skrevet på tavla på skolen at Thérèse brukte magi mot Marie Claire. Marie Claire brukte nå all sin tid på å oppsøke forskjellige spesialister for å beskytte seg mot det onde som hun trodde at Thérèse forårsaket

Så begynte ting virkelig å gå galt: en dag ble Thérèse og Marie Claire sendt bud på av misjonærene. Misjonærene ba de to jentene forklare ryktene de hadde hørt om Thérèses bruk av magi. De hadde lange diskusjoner. Marie Claire anklaget Thérèse for å bruke magi; Thérèse benektet at hun hadde noe å gjøre med det onde som hennes venninne opplevde.

Etter en tid fikk Thérèse et brev fra skolen hvor det sto at hun ikke kunne fortsette på skolen³⁵. En måned senere ble det oppdaget at også Marie Claire var gravid. Thérèse antok nå at misjonærene ikke lengre trodde at hun hadde gjort bruk av onde krefter mot Marie Claire. Marie Claire fikk barnet sitt, men det døde kort tid etterpå. Ingen vet egentlig riktig hvorfor - om hun drepte det selv eller ikke. Men ryktene sa at Marie Claire hadde blitt gal.

Thérèse fikk barnet sitt - og et år senere fødte hun et barn til samtidig som Michel fortsatte på skolen. Etter en tid startet Thérèses mor med å gi bryst til barna, noe som gjorde at Thérèse kunne fortsette på skolen for en periode. Hun klarte imidlertid ikke sin Artium. Det gjorde heller ikke Michel. Da Thérèse et par år senere ønsket å forsøke på nytt, nektet Michel henne det. Han sa at hvis hun insisterte på å fortsette, avdekket hun at hun verken elsket eller ønsket å adlyde sin ektemann. Hvis en av dem klarte eksamen, sa han, ville en av dem dø. «Jeg ble så redd at jeg ikke våget å prøve på nytt», forklarer

Thérèse. «Hans familie er svært aktiv og kompetent innenfor magi!».

Thérèses foreldre var svært nedfor. Hennes far sa at hun alltid kunne ha funnet seg en annen mann, men at hun aldri ville få muligheten til å skaffe seg en høyere utdannelse igjen. «Han endatil sverget og sa at han ville kaste en forbannelse over meg».

Etter en tid giftet Thérèse seg med Michel. De fikk begge småjobber på misjonsbiblioteket. De tjente ikke mye. Thérèse var skuffet over at selv ikke hennes ektemann hadde klart seg på skolen, og hun trivdes stadig dårligere i jobben. Hun sier at hun følte at misjonærene verken var interessert i å fremme høyere utdannelse i lokalbefolkningen eller deres kunnskap om kristendommen. Etter et par år, da Thérèse spurte misjonen om et stipend for å fortsette sin utdannelse innen ingeniør-fag, opplevde hun at de reagerte med å tilby et stipend til *hennes mann, Michel*. Misjonen kunne ikke tilby stipender både til ektemann og kone og ikke bare til konen, ble hun fortalt. Hun måtte vente.

Thérèse ble svært sint. Hennes ektemann var sjalu og hadde kanskje benyttet seg av magi, sier hun. Hun var den som hadde hatt gode karakterer på skolen. Mens han var den som mottok stipendet. Hun skulle altså vente og dra til Tyskland for å koke mat for ham mens han studerte. Da han dro insisterte Thérèse på skilsmisse. Som en konsekvens av dette kunne hun ikke bli værende ved misjonen - og hun kunne heller ikke få seg en annen jobb. Den religiøse tilknytningen hadde sikret henne tilgangen til en jobb.

En ny fremtid?

I dag studerer Thérèse til ingeniør ved et universitet i Tyskland: Hun lot til slutt barna være igjen sammen med sine foreldre, som hun hadde kommet bedre overens med, og bestemte seg for å forsøke å få innpass ved universitetet helt på egen hånd. Hun har hatt en tøff tid. For å overleve og klare de skolene som er nødvendige for å få innpass på universitetet, har hun måttet arbeide to år som hushjelp. Litt etter litt har hun klart de forskjellige opptaksprøvene til universitetet. Nå både studerer *og* arbeider hun svært hardt for å få endene til å møtes.

Idag mener Thérèse at hun *må* fullføre sine universitetsstudier og hun mener at 'kjærligheten' nesten ødela både livet og utdannelsekarrieren hennes. Hun føler at på grunn av at hun ble forelsket ble hun utnyttet av sine omgivelser. Hun ble utnyttet av Michel som insisterte på at hun ikke skulle få mer ny kunnskap enn han hadde vært istand til å tilegne seg selv. Hun fortsetter endatil å spørre seg selv hvordan det kunne ha seg at hun ble forelsket i ham når hun hadde vært så overbevist om at hun aldri skulle gifte seg? Brukte han magi?

Thérèse leser nå i bibelen hver dag; Hun sier at der finner hun all den oppmuntringen som hun trenger. «Ingen kan lengre utnytte meg. Den 'kjærligheten' som jeg søker handler ikke om forholdet mellom mann og kvinne,» sier hun. Hun sier at hun ikke trenger lokal magi for å beskytte seg selv. Hun sier at «Guds ord vil lede henne i livet» og at «min lidelse har en mening for Gud» Hun tror nå at hennes vestlige utdannelse, kjærlighet til Gud og i hvert fall foreløpige uavhengighet av menn vil sikre henne en posisjon hvorfra hun kan beskytte sine barn og sin mor i fremtiden.

Bildet av utdanning i Thérèses beretning

Som Fanta blir Thérèse sett på som en privilegert ung kvinne som 'kontrollerer' en ny type magi, slik har hun opplevd klassekameraters og naboers fortolkning av hennes selvrealisering. Dette fikk Thérèse til å føle seg alene og på 'kant med verden': Hun tror på effekten av den nye kunnskapen, kristendommen så vel som høyere utdanning, på sin fremtidige sosiale posisjon. Og som i tilfellet med hennes far, ser hun motstanden fra de som har kunnskapen hun ønsker som et tegn på undertrykkelse. Når misjonærene - som Thérèse ser det - beskyldte henne for å bruke magi for å skade sin beste venn og fikk henne til å forlate skolen, fortolker Thérèse dette som en bekreftelse på at hun i deres øyne er for flink. Men det som kanskje har vært en del av misjonærenes fortolkning av hennes situasjon på skolen og av hennes forhold til Marie Claire, var *hennes mangel på skam over å ha en elsker*. Dette må ha blitt sett på av den protestantiske skolens lærere som det *motsatte* av det bildet av den protestantiske kvinnen som de forsøker å fremme: hun viste et bilde av en kvinne som mente seg fri til å ha en elsker, oppnå en formell utdanning og bruke dette til sin fordel.

Som vi ser adlød Thérèse 'ordrene' fra lærerne og fra Michel. Men da hun ikke fikk det stipendiet som hun ønsket, valgte hun å opponere mot misjonen så vel som ektemannen. På samme måten som at Fanta så en ny legitimitet i statusen som utdannet kvinne stadfestet av hennes far, fant Thérèse at statusen som høyt utdannet kvinne er legitimert av misjonærene. De mener bare at *hun ikke har gjort seg fortjent til høyere utdanning*.

Med en gang hun har tatt avgjørelsen, ser hun ingen annen mulig vei til en legitim sosial posisjon enn å fortsette sin høyere utdanning, selv om dette betyr at hun må forlate sine barn i morens varetekt og være dem foruten over lang tid. Som i Fantas tilfelle er det ingen vei tilbake. Hun kan simpelthen ikke komme tilbake uten å ha fullført sin utdanning. Mens hennes omgivelser har fortolket hennes skoleflinkhet som et resultat av hennes fars bruk av lokal magi, har hun gradvis utviklet et *bilde av formell utdanning som den eneste 'magi' som sikrer henne uavhengighet og den sosiale posisjon* som hun ønsker. I denne prosessen har Thérèse gradvis blitt mer religiøs og from: mennesket kan saktens fortolke bibelen på feil måte og er kanskje syndig, men gud er allesteds nærværende. Dette er hennes syn. Hun tror at hennes religiøsitet også vil gi fremtidig legitimitet i det kristne miljøet som hun er tilknyttet. Hun sikter mot å være uavhengig av emosjonell avhengighet til menn og seksuelle behov, og ha fred med gud - og hun ønsker å være i stand til å være noe for andre mennesker.

Transformasjoner av de lokale kunnskapsfeltene: 'Magi' og 'kjærlighet'

Fanta og Thérèse er begge utsatt for magiske aktiviteter fra sine nærmeste venner og slektninger. Den plutselige endringen forårsaket av moderne utdanning; den potensielle sosiale differensiering som den antageligvis vil føre til; de potensielle hierarkiske forhold; det potensielle tap for de som ikke får denne kunnskapen; alt ser ut til å bli formet i magiens støpeform, dvs. *lokal magi blir brukt i bestrebelsene på å kontrollere effektene av den nye kunnskapen*. Det er på den måte lokalbefolkningen fremmer den vestlige utdannings arti-

kulasjon med den lokale kunnskapen. Thérèse og Fanta, som lever i vesten, kontruerer begge progressivt et nytt perspektiv på egne liv gjennom sine tøffe livserfaringer. De fordyper seg i sine respektive religiøse verdener og blir endatil mer lidenskapelige i sin religiøsitet enn folk i deres lokale sosiale kontekst. De ser sin religiøse overbevisning i sammenheng med sin tilegnelse av høyere utdanning, dvs. eksamensvitnemål, som et fremtidig middel til kontroll med egne livsbetingelser, lokalt. For Fanta og Thérèse, blir formell utdanning i denne konteksten *bare et nytt element i det lokale magiske kunnskapsfeltet, en ny 'magi'*.

Lokale ideer om kjærlighet og giftemål er også i endring. For Fanta og Thérèse er 'kjærlighet' ikke bare i konflikt med foreldrenes eller andre autoriteters politikk; siden menn, slik de ser det, foretrekker *kontroll over kvinner* framfor *kvinnens 'kjærlighet'*. De har nå konstruert et bilde av kjærligheten som *en barriere mot tilegnelsen av den nye 'magi, vestlig kunnskap*. *Vestlig kunnskap er den eneste måten å skape seg et alternativ til den sosiale posisjonen som underordnet hustru i det lokale urbane samfunn*. Kanskje Fanta og Thérèse er inne i en prosess hvor det konstrueres nye idéer om hva som kan aksepteres og hva som er passende partnere i et giftemål - hvis giftemål da er en fremtidig mulighet for dem. Og disse idéene legger kanskje ikke stor vekt på 'kjærlighet'?

Konkluderende bemerkninger

Jeg håper jeg har vist nødvendigheten av å *differensiere formell vestlig utdanning på den ene siden og de forskjellige bildene av formell utdanning som konstrueres og gjøres bruk av i forskjellige kontekster på den andre, hvis man ønsker å forstå de pågående endringsprosessene som formell vestlig utdanning medfører i en ung stat*. Man kan lett tro at introduksjonen av vestlig kompetanse raskt vil lede til et samfunn som er likt det vestlige, og at de samme begrepene vil bli fortolket på samme måte, i vesten som i den tredje verden: demokrati, frihet, kjærlighet, etc.³⁶ Den radikale endringen i kvinners karriere som vi har vært vitne til bekrefter ikke denne teorien. *Den lokale kulturelle tradisjon blir aktivt inkorporert i endringsprosessen på en slik måte at det skapes nye sosiale former - forskjellige fra vestlige samfunn*.

De nye sosiale formene som vi har oppdaget så langt i våre analyser er de helt nye kvinne karrierene, nye kvinne statusene og de endrede kvinneidentitetene. Går vi tilbake til spørsmålet om endringer i kvinners organiseringsformer, så må disse gripes an i grensesnittet mellom *kvinnens identiteter og kvinners nettverk*. Vi har sett hvordan Fantas og Thérèses nye handlinger, nye kompetanse og kunnskap oppfattes i lokale kvinners nettverk. Vi har også sett hvordan deres mødre så og si *skyver* sine døtre inn i de nye erfaringene fordi de tror at det vil gjøre det mulig for dem å unngå de lidelsene som de selv har opplevd. På denne måten blir høyere utdanning sett av lokale kvinner som et middel for å redusere menns kontroll og et våpen mot polygami³⁷. Men vi har også sett hvordan de unge kvinnenes tilegnelse av formell utdanning øker konflikten mellom medhustruer i et muslimsk hushold og mellom skolekamerater på en protestantisk skole. Fantas og Thérèses tilegnelse av nye og lokalt ukjente former for kompetanse og kunnskap ser ut til å gi noen kvinner en følelse av å miste kontroll. Gjennom sin søken etter høyere utdanning blir Thérèse og Fanta sett av lokale kvinner som noen som ødelegger stabiliteten og likheten mellom medhustruer og venninner. På et analytisk nivå er det som skjer at Fanta

og Thérèse bryter med de tause reglene for forvaltningen av lokal kvinneidentitet, for atferd i kvinners nettverk så vel som i lokalsamfunnet som helhet.

Både i den kristne og i den muslimske familien medfører de unge jentenes søken etter høyere utdanning også en radikal endring i mor-datter forholdet: I den muslimske familien tok datteren på seg nye typer forpliktelser i forhold til moren, og hun har lovet å ta vare på henne på hennes gamle dager. I den kristne familien var det omvendt: moren tok på seg nye forpliktelser: hun hadde fått to nye barn i skolealder å ta vare på i stedet for å få stadig mer *assistanse* fra datter og barn³⁸. På en måte kan den nye utdanningskarrieren sies å dra de unge kvinnene ut av det lokale kvinnefellesskapet. Siden de begge fremdeles lever i utlandet kan vi bare gjette hvilke problemer Fanta og Thérèse vil møte når de skal etablere et kvinnettverk ved hjemkomsten. På nåværende tidspunkt ser det ut til at de begge har et identitetsdilemma og en form for ensomhet. Det er på denne bakgrunn at Thérèse og Fanta siden skal prøve ut hvilken type sosial posisjon som deres nye 'magi', høyere vestlig utdanning, vil gi adgang til.

Noter

2. I denne artikkelen tar jeg for meg den prosessen som finner sted i artikulasjonen mellom høyere utdanningsinstitusjoner og lokalsamfunn slik som den uttrykkes gjennom folks liv. Når jeg sier 'vestlig' mener jeg det kompleks av institusjoner utviklet på basis av det vestlige utdanningsystemet uavhengig av om de er lokalisert i den tredje verden eller i vesten. Med formell mener jeg institusjonalisert overføring av kunnskap basert på arbeidet til profesjonelle som innehar spesiell kompetanse godkjent av offentlige institusjoner.
3. Friedman, J. 1992
4. Se også Rudie 1985 og 1994 og Grønnhaug 1978 for den teoretiske tilnærmingen som jeg benytter meg av i denne artikkelen.
5. Altern & Holtedahll 1994.
6. Keesing sier "Magic, then, represents human attempts to manipulate chains of cause and effect between events that to us are unrelated, in ways that to us are irrational. Magic, like prayer, works in the eye of the believer because the system of belief contains an explanation for both success and failure..." Keesing 1985.
7. 'Ekteskap' som begrep og 'ekteskapsystem' som et kunnskapsfelt er oftest blitt brukt i kontekster hvor mann-kone relasjonen var obligatorisk for at kvinner og menn skulle oppnå en legitim status som voksne i samfunnet. Siden endringsprosessen som vi behandler her blant annet impliserer en total endring i ekteskapets betydning for oppnåelse av sosial voksen-status og at dette skjer parallellt med at "kjærlighet" som et grunnlag for mann-kvinne forhold får økt betydning, jeg valgte ordet "kjærlighet" for å benevne dette kunnskapsfeltet. Se HOLTEDAHL 1993 for en videre dokumentasjon av endringen og Barth 1987 for valget av begreper i oversettelsesprosessen.
8. Materialet er basert på feltarbeid som er gjort i Ngaoundéré i perioden etter 1982. Se HOLTEDAHL 1993 for en mer grundig beskrivelse av bysamfunnet i Ngaoundéré i -80 årene og for en presentasjon av min analytiske tilnærming. Se også FADON 1985 for teoretiske betraktninger rundt kunnskap og makt.
9. Se HOLTEDAHL 1993 for analyse av kvinners muligheter til å bruke sine tradisjonelle og nye formelle kunnskaper i de forskjellige formelle og uformelle sektorene i byen Ngaoundéré.
10. Ngaoundéré by har ca 60 000 innbyggere.
11. For Mboum befolkningen se FARAUT 1981 og ELDRIDGE 1981 for Gbayaene se BURNHAM

1980 a.

12. Eldridge 1981, Azarya 1978.
13. Hino 1993.
14. Andre viktige endringsagenter var jernbanen i 1970 og flyforbindelser i åttiårene. Se også Geschiere 1982 for en beskrivelse av konsekvensene av utviklingen av "évolués", dvs. den nye eliten som innehar den nye formelle kunnskapen, for Maka folket i det sørøstlige Kamerun.
15. Se Geschiere 1986 og Burnham 1980 a.
16. Se Azarya 1978, Burnham 1980 b, Eguchi & Azarya 1993 og Holy 1991.
17. Geschiere og Koenings 1993.
18. Jeg indikerer denne reservasjonen til begrepet 'overnaturlig' for å indikere at dette er en emisk kategori. Som det vil bli diskutert senere når man sammenligner koordineringen av to kunnskapssystemer, dvs. det vestlige utdannelsessystemet og det lokale system for reproduksjon av kunnskaper på individnivå, må begrepet 'overnaturlig' ses som helt og holdent *emisk* og i den antropologiske oversettelsen må man finne et begrep knyttet til (notions) om 'årsak-virkning' - sekvenser. Jeg ønsker også å gi en referanse til Barth, 1987, hvor han sier at "This analysis of Ok thought has thus radically changed my own ideas of what can be the object of a cosmology, and the way our concepts may serve to mediate between reality and self as much as between objective constructs." I analysen av artikulasjonen av kunnskapssystemer som jeg presenterer her vil jeg si at mine ideer om hva som er 'naturlig' har blitt endret.
19. 'Saafi', erobrer, indikerer bruken av 'krefter' for å forandre materialer, endre steder; 'bindi' er vesken som er laget av blekk visket ut av en
20. 'Mallum' er den mindre prestisjefylte posisjonen som koran lærer. Han har ikke så mye kunnskaper om koranen som moodibbo, som også bruker 'magisk' kunnskap.
21. Når jeg bruker begrepet 'kjærlighet' for å betegne dette lokale kunnskapsfeltet i denne artikkelen, må det ses som en antropologisk (effort) (Barth 1987). Ordet 'kjønn' indikerer for eksempel ikke etter min oppfatning i tilstrekkelig grad kvalitetsaspektet i mann-kvinne forholdet som er så sentralt i den lokale debatt.
22. Mahmoudou 1993
23. Det lokale populære uttrykk for 'forhold på si'. Holvedahl 1993
24. Siden skilsmisseraten er ekstremt høy, særlig i de muslimske miljøene, omhandler det som sies her 'første ekteskap' som er sett på som nødvendig for at en jente skal betraktes som voksen. Andre og tredje ekteskap involverer ikke foreldre/familie på denne måten. De ses i større grad på som kjærlighets-ekteskap så vel som av foreldre som av andre. Se Bovin & Holvedahl 1975 for en analyse av ekteskapets rolle i kvinners liv i Nigersk Bornou.
25. Mahmoudou 1993 a og b
26. Fulani folket er spredt i Sudan-Sahel området fra Senegal til Sudan. Marguerite Dupire (1970 : 13) anslår det til å være rundt 6 millioner av dem. De har felles språk og opprinnelse (Stenning 1959). Men de har gradvis spredt seg, tilpasset seg, blitt innlemmet eller erobret av andre befolkninger, og representerer stor variasjon i sosio-økonomiske organiseringsformer (Dupire 1970). I dag er de fleste fulaniene muslimer og blir i stadig større grad bofaste. I begynnelsen av det 19'de århundre spredte muslimske Fulaninomader seg i det nordlige Kamerun og på Adamaoua platået. De erobret mange etniske grupper gjennom Jihad, hellig krig. Andre grupper ble innlemmet blant fulaniene gjennom mer "fredfulle" forhandlinger.
27. Huset er gammeldags; elektrisitet har ikke blitt installert.
28. Se Holvedahl og under utgivelse for en videre presentasjon av endringer i forholdet mellom lokal islamsk og vestlig utdanning.
29. De lokale offentlige skolene tilbyr alle den vestlige formen for formell utdanning.
30. Søstre og brødre med samme mor.

-
31. Det muslimske ekteskapssystemet gir faren alle rettigheter til barna etter en skilsmisse.
 32. Denne beretningen og den som følger er en svært 'redigert' versjon av den måten som Fanta og Thérèse har beskrevet sine liv på. Jeg har kjent deres familier i ti år.
 33. Se Cohen 1971, Smith 1955, Holtedahl 1993, Bovin og Holtedahl 1975 for videre informasjon om forholdet mellom med-hustruer i urbane Hausa, Fulani, Kanuri settinger i Niger, Nigeria og Kamerun.
 34. Gbaya folket, som teller 500.000, lever i den Sentral Afrikanske Republikk og i den østlige delen av Adamaoua platået i Kamerun. De var opprinnelig animister men idag er de fleste Gbayaene kristne, en minoritet er muslimer (Burnham 1980 : 2 a).
 35. Dette er måten Thérèse opplever misjonærenes reaksjoner på. Misjonærene ville ikke nødvendigvis være enig i hennes fortolkning.
 36. Copans 1993, Kabou 1992.
 37. Van Santen 1993.
 38. Se Holtedahl 1993 og Parkin & Nyamwaya 1987.